

In memoriam Csapó Benő (1953-2023)

Prof. Dr. Csapó Benőt családja és hozzátartozói mellett a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének és Neveléstudományi Doktori Iskolájának munkatársai, szerzőtársai, kollégái, pályatársai, barátai is gyászolják. A neveléstudományi kutatások fejlődését alapvetően meghatározó, széles körben hivatkozott tanulmányai, könyvei, gondolatai, értékrendje velünk maradnak, emlékét szeretettel és tisztelettel megőrizzük. Isten nyugosztalja Professzor Urat, nyugodj békében, Benő!

Mély fájdalommal és megrendüléssel tudatjuk mindazokkal, akik ismerték, becsülték és szerették, hogy Csapó Benő professzor, a neveléstudományi kutatás és pedagógusképzés egyik legkiemelkedőbb képviselője elhunyt. Professzor Úr mind a hazai, mind a nemzetközi pedagógiai kutatás egyik legmeghatározóbb, legeredményesebb képviselője, iskolateremtő egyéniség. Több mint négy évtizedes kutatói munkássága során alapvetően megújította a neveléstudományi kutatásokat, valamint a tanárképzés és tanártovábbképzés területét. Kutatásai és tevékenysége fókuszában a hazai közoktatás eredményességének, minőségének és hatékonyságának fejlesztése állt, hazai és nemzetközi munkássága jelentősen hozzájárult a pedagógiai értékelési kultúra fejlődéséhez.

Csapó Benőt 2023 márciusában tanítványai, barátai, szerzőtársai, munkatársai és tisztelői köszöntötték 70. születésnapján.¹ A rendezvényre a világ minden tájáról érkeztek kollégái, pályatársai, tanítványai, hogy köszöntsék őt, aki mind a hazai, mind a nemzetközi neveléstudományi kutatás és képzés terén maradandót alkotott. Tanárok, a neveléstudomány területén dolgozó hazai és nemzetközi szakemberek és kutatók generációit indította el pályáján. Csapó Benő egészen haláláig a Dugonics Társaság elnöke (2019–), a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának vezetője (2020–) és Közoktatási Elnöki Bizottságának elnöke (2022–) volt.

Tanulmányait a Szentgáli Általános Iskolában kezdte, majd a Lovassy László Gimnáziumban érettségizett Veszprémben. Kémia-fizika szakos középiskolai tanári oklevelét 1977-ben vehette át a József Attila Tudományegyetemen. 1979-ben egyetemi doktori, 1985-ban kandidátusi fokozatot szerzett, 1996-ban habilitált, 2002-ben pedig megkapta az MTA

¹ <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/unnepi-konferencia-csapo-beno-tiszteletere>

doktora címet. Teljes szakmai pályafutása a szegedi egyetemhez kötődik, először tudományos asszisztensként (1976) dolgozott, majd tudományos segédmunkatársi (1977), tanársegédi (1979), adjunktusi (1982), docensi (1988) és egyetemi tanári (1997) kinevezést kapott; 2023 márciusa óta az egyetem professor emeritusa volt. A Pedagógiai Tanszéket 1995 és 1999, valamint 2006 és 2014 között, az Oktatásmélettudományi Tanszéket 2014–2015-ben vezette, közben 2007-ben megalapította a Neveléstudományi Intézetet, amelynek 2017-ig volt a vezetője. 2003-ban a vezetésével kezdte meg működését a Neveléstudományi Doktori Iskola, amit 2022-ig irányított. Témavezetése alatt 22 doktori hallgató védte meg disszertációját, akik közül szinte mindenki a felsőoktatásban dolgozik, többen egyetemi professzorok a neveléstudomány területén.

1990 óta tagja az MTA Pedagógiai Bizottságának, 1991 óta a Magyar Pedagógia c. folyóirat főszerkesztője. 2002 óta az MTA Közoktatási Elnöki Bizottságának tagja, 2017–2021 között társelnöke, majd haláláig elnöke volt. Az első konferencia elnökeként vezető szerepet vállalt az MTA Pedagógiai Bizottsága keretein belül 2001 óta évente megrendezett, és azóta az ország legrangosabb neveléstudományi konferenciájává vált Országos Neveléstudományi Konferencia elindításában, fenntartásában, folyamatos fejlesztésében.

2003-ban elindította a Pedagógiai Értékelési Konferenciát, ami 2012 óta nemzetközi konferenciaként kerül megrendezésre minden évben Szegeden. A hazai neveléstudományi kutatások nemzetközi áramba történő minél hatékonyabb bekapcsolása érdekében 2009-ben megszervezett egy nemzetközi műhelykonferenciát, a Szeged Workshop on Educational Evaluation-t, (SWEE), melynek hatása a nemzetközi együttműködésekre olyan jelentős volt, hogy a műhelykonferencia a rákövetkező hét évben ismételt megrendezésre került. Ez idő alatt az intenzív személyes konzultációra tervezett, alapvetően szűkebb körű nemzetközi fórum kinőtte eredeti kereteit, és az időközben kétnyelvűvé vált Pedagógiai Értékelési Konferenciába integrálódva folytatódott.

A Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának vezetőjeként jelentősen hozzájárult a magyarországi neveléstudományi kutatások nemzetközi szinten történő erőteljes megjelenéséhez, a hazai kutatási műhelyek megerősítéséhez, fejlesztéséhez.

A Brémai Egyetemen Humboldt-ösztöndíjas kutatóként dolgozott 1989-ben, 1994–95-ben Stanfordban, a Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences meghívott kutatója volt. Több nemzetközi kutatási programban vett részt. 1988-tól 1991-ig a matematikatanulást vizsgáló projekt (Center for Human Growth and Development, University of Michigan) magyarországi munkáinak irányítója, 1997 és 1999 között a demokratikus gondolkodás fejlesztésével kapcsolatos program (Institute for Educational Inquiry, University of Washington) résztvevője volt. 2000 és 2004 között tagja volt az OECD PISA keretében a problémamegoldó gondolkodás, majd 2009 és 2013 között a dinamikus problémamegoldás vizsgálatát kidolgozó munkacsoportoknak. 2009–10-ben az Assessment and Teaching of 21st

Century Skills (Cisco, Intel, Microsoft) programban a Working Group on Technological Issues vezetője volt. 2012 és 2015 között a Strategies for Assessment of Inquiry Learning in Science c. EU FP7 projekt tartalmi kereteket kidolgozó munkacsomagját irányította. 2005 és 2014 között a PISA Governing Board tagja, 2008 és 2014 között alelnöke volt.

Tagja volt a Learning and Instruction, az International Journal of Educational Research, a Thinking Skills and Creativity, a Cambridge Journal of Education, az Educational Assessment, a Journal of Education for Teaching, a Technology, Knowledge and Learning, a Journal of Dynamic Decision Making és a European Journal of Psychology of Education c. folyóiratok szerkesztőbizottságának. A European Association for Research on Learning and Instruction kétszer (1997-ben és 1999-ben) választotta vezetősége tagjává. E szervezet 2007-ben Budapesten megrendezett, a tanulással és oktatással foglalkozó kutatók legrangosabb európai konferenciájának (12th Biennial Conference for Research on Learning and Instruction) elnöke volt.

A kilencvenes évektől több nagyszabású projektet vezetett, mint például az Iskolai Tudás projekt, az MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport keretein belül megvalósuló Longitudinális Fejlődésvizsgálat program (2003–), az Oktatáseméleti Kutatócsoportban megvalósult Hátrányos helyzetű tanulók értékelése és differenciált fejlesztése projekt (2003–2007), a szintén az Oktatáseméleti Kutatócsoport keretein belül megvalósult Diagnosztikus Mérések Fejlesztése projekt (első fázis: 2009–2012, második fázis: 2012–2015) és a Diagnosztikus Értékelési Rendszer Továbbfejlesztése projekt (2017–2020).

2001-től 2022-ig vezette az MTA–SZTE Képességfejlődés Kutatócsoportot, amelynek keretein belül elindította a Szegedi Iskolai Longitudinális Programot (Hungarian Educational Longitudinal Program – HELP). Az országos reprezentatív mintával dolgozó program kiemelt célja, hogy az egyéni fejlődési pályák elemzésével, modellezésével hozzájáruljon az iskolai kudarcok, lemaradások okainak feltérképezéséhez, a lemaradások mechanizmusainak mélyebb megértéséhez. A 2003 óta gyűjtött adatok a négyévenkénti újabb mintákkal lehetővé teszik a jelenségek stabilitásának és az oktatásban lezajlott változások hatásának elemzését. A program mind hazai, mind nemzetközi szinten kiemelkedő és egyedülálló. Szintén a Képességfejlődés Kutatócsoport keretein belül az óvoda és iskola közötti átmenet támogatása céljából elindította és irányította egy online Iskolakészültség Mérészközcsoomag kidolgozását.

2003-tól vezette az általa alapított Oktatáseméleti Kutatócsoportot. A kutatócsoport többek között 2009 és 2020 között a vezetése alatt három fázisban valósította meg a Diagnosztikus mérések fejlesztése c. programot, ami egy személyre szóló visszajelzést biztosító rendszer magyarországi kiépítését alapozta meg (1. fázis), kivitelezte (2. fázis), fejlesztette tovább és terjesztette el (3. fázis). A fejlesztő munka a diagnosztikus rendszer összes lényeges elemére kiterjedt. Vezetése alatt kidolgozásra kerültek a diagnosztikus méréseket tudományosan megalapozó szttenderdek. A projekt keretein belül megvalósult az eDia online platform és rendszer kidolgozása; ez a kidolgozott elméleti keretekre építve több mint 20.000

interaktív feladat segítségével az 1–6. évfolyamos diákok készségeinek, képességeinek mérésére, azok fejlődésének egyéni követésére, a tanulási problémák feltárására alkalmas, nemzetközi szinten is kiemelkedő elektronikus mérési-értékelési rendszer. Csapó Benő kezdeményezésére ugyanezen elektronikus platformot alkalmazva indultak el 2015-től a Szegedi Tudományegyetemen az egyetemi bemeneti kompetenciamérések.

Széleskörű nemzetközi kapcsolatai és munkája a hazai pedagógiai kutatást bekapcsolta a nemzetközi neveléstudományi kutatások fő áramába, sőt jó néhány területen a világ élvonalába helyezte azt. Elméleti és gyakorlatorientált kutatásaival, széles körben hivatkozott tanulmányaival és köteteivel, kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerével megalapozta és elindította a hazai neveléstudományi kutatások megújítását, nemzetközi szinten való láthatóvá tételét. Jelentős szerepet vállalt a közoktatás reformjában, a kutatásalapú tanárképzés megvalósításában, valamint a tudományos eredmények disszeminációjában. Fő kutatási területei a kognitív fejlődés, az ismeretek közvetítésének és a képességek fejlesztésének integrálása, a tudás szerveződése, a pedagógiai értékelés és a technológiaalapú tesztelés. Egész életében küzdött azért, hogy nagyobb teret kapjon az empirikus neveléstudományi kutatások támogatása, hangsúlyozta a tanárképzés minőségének kiemelkedő fontosságát. Számos fórumon kiemelte, hogy az oktatás fejlesztésébe investált források rendkívüli megtérülést eredményeznek, képesek új pályára állítani egy ország gazdasági fejlődését. Ahogy a 2008-ban megjelent, ma is aktuális *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért* című kötetben megfogalmazta: „A közoktatás fejlesztésének igazi tartalékát a tanulás hatékonyságának javítása jelenti: ugyanannyi iskolában eltöltött idő alatt a tanulóknak nem csupán több, de sokkal jobb minőségű, alaposabban megértett és szélesebb körben alkalmazható tudásra kell szert tenniük. Ezt a fejlődést — hasonlóan a társadalom és a gazdaság más területeihez — csak a tudományos kutatásra támaszkodva lehet elérni. [...] A nemzetközi példák mindenekelőtt arra hívják fel a figyelmet, hogy áttörést csak jelentős erőfeszítésekkel lehet elérni, a problémák súlyával nem összemérhető kisebb javítgatások ezen a területen nem vezetnek eredményre. [...] A kutatásoknak elsősorban a problémák kezelésére kell irányulniuk, így segíteniük kell a kedvezőtlen szociális státusú családok gyermekeinek tanulását, hozzá kell járulniuk a lemorzsolódás csökkentéséhez, javítaniuk kell az iskolát elhagyó tanulók tudásának minőségét.”

A jelzett témákról Csapó Benő számos munkát publikált. Fontosabb könyvei: *A kombinatív képesség struktúrája és fejlődése* (Akadémiai Kiadó, 1988), *Kognitív pedagógia* (Akadémiai Kiadó, 1992), *A képességek fejlődése és iskolai fejlesztése* (Akadémiai Kiadó, 2003), *Tudás és iskola* (Műszaki Kiadó, 2004). Szerkesztésében jelentek meg *Az iskolai tudás* (Osiris, 1998), *Az iskolai műveltség* (Osiris, 2002) és a *Mérlegen a magyar iskola* (Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012) c. könyvek, társszerkesztője volt a *Teaching and learning thinking skills* c. kötetnek (Swets & Zeitlinger, 1999), a *The nature of problem solving: Using research to inspire 21st century learning* c. kötetnek (OECD, 2017) és a diagnosztikus értékelés tartalmi

kereteit bemutató kilenc kötetnek (2011–2015). Szakmai publikációinak száma közel 550, a munkáira való független hivatkozások száma meghaladja az 5800-at, Hirsch-indexe 34.

1997-ben Széchenyi Professzori Ösztöndíjat kapott, 2015-ben Prima Primissima díjjal tüntették ki, 2016-ban Szeged, 2017-ben Szentgál díszpolgárává választották. 2019-ben megkapta a Helsinki Egyetem díszdoktori címét, 2020-ban az SZTE Innovációs Díjában részesült, 2022-ben pedig tagjai közé fogadta az International Academy of Education.

Elhivatottságát mutatja, hogy Csapó Benő a külföldi felkérések ellenére 1976-tól folyamatosan dolgozott a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében (korábban József Attila Tudományegyetem Pedagógia-Pszichológia Intézetében), segítve és támogatva a körülötte tanuló és dolgozó hallgatókat, kollégákat, kutatókat. Szerepe és személyisége meghatározó. A Szegedi Műhely hajtóereje, innovatív ötleteivel, gondolataival, minőség iránti elkötelezettségével meghatározó személyisége volt. Csapó Benő 2023 márciusában töltötte be 70. életévét.

Szerette a művészetet, értett a fotózáshoz. Vitorlázás iránti szenvedélyét több kollégájának, doktori hallgatójának átadta. Feleségével kettesben a világ számos országát bejárták motoron. Szerette a minőséget, és konzekvensen ragaszkodott hozzá az élet minden területén. Hihetetlen nagyvonalú volt, és óriási az emberekbe vetett bizalma. Mintaértékűen tudott a legörültebb helyzetekben is higgadt maradni, és felelősségteljes döntést hozni. Igazi innovátor volt. Sokszinű, eredményekben rendkívül gazdag tudományos pályafutása minden kutató számára példaként szolgál. Több ezer tanítványa és tisztelője nevében ezúton búcsúzunk Professzor Úrtól! Isten nyugosztaljon Benő!

Molnár Gyöngyvér